

succulenta

MAANDBLAD VAN DE NEDERLANDS-BELGISCHE VERENIGING
VAN LIEFHEBBERS VAN CACTUSSEN EN ANDERE VETPLANTEN

Echeveria agavoides cv 'Red Edge'.

Foto: Noltee

Deze plant werd door de I.S.I. (Amerika) foutief
verspreid onder de naam var. *corderoyi* (I.S.I. no. 322).

55STE JAARGANG
NO. 9
SEPTEMBER 1976

Echeveria agavoides en de mysterieuze variëteit corderoyi

J. C. van Keppel

Het is altijd weer opnieuw een voldoening als men na jarenlang spur- en denkwerk over een bepaald taxonomisch probleem, zijn moeite beloond ziet met de oplossing van een reeds oud mysterie. Maar laat ik, evenals bij een legpuzzel, bij het begin beginnen en een duik nemen in de historie.

In de jaren 1860/61 werd door de Belgische kweker Verschaffelt een toen nog onbekende Echeveria uit Mexico in Europa ingevoerd. Deze werd in 1863 door Lemaire⁽¹⁾ beschreven als **Echeveria agavoides**. (= op Agave gelijkend). De eerste planten werden in de handel gebracht voor niet minder dan honderd Frank, een voor die tijd enorm bedrag. Vegetatieve vermeerdering was aanvankelijk een moeilijke zaak. De plant vormt niet of slechts zeer spaarzaam zijpscheuten en vermeerdering door bladstekken bleek in tegenstelling tot andere Echeveria's vrijwel onmogelijk te zijn, omdat de dikke vlezige bladeren moeilijk gaaf van de plant zijn te krijgen. Vermeerdering werd dan ook aanvankelijk door middel van zaaien toegepast, hoewel later slechts één kloon in Europa in cultuur gehandhaafd bleef. De eerste duidelijke afbeelding van Echeveria agavoides verschijnt in 1869 met een beschrijving door Baker⁽²⁾, die echter de klok weer terugzet door de plant **Cotyledon agavoides** te noemen.

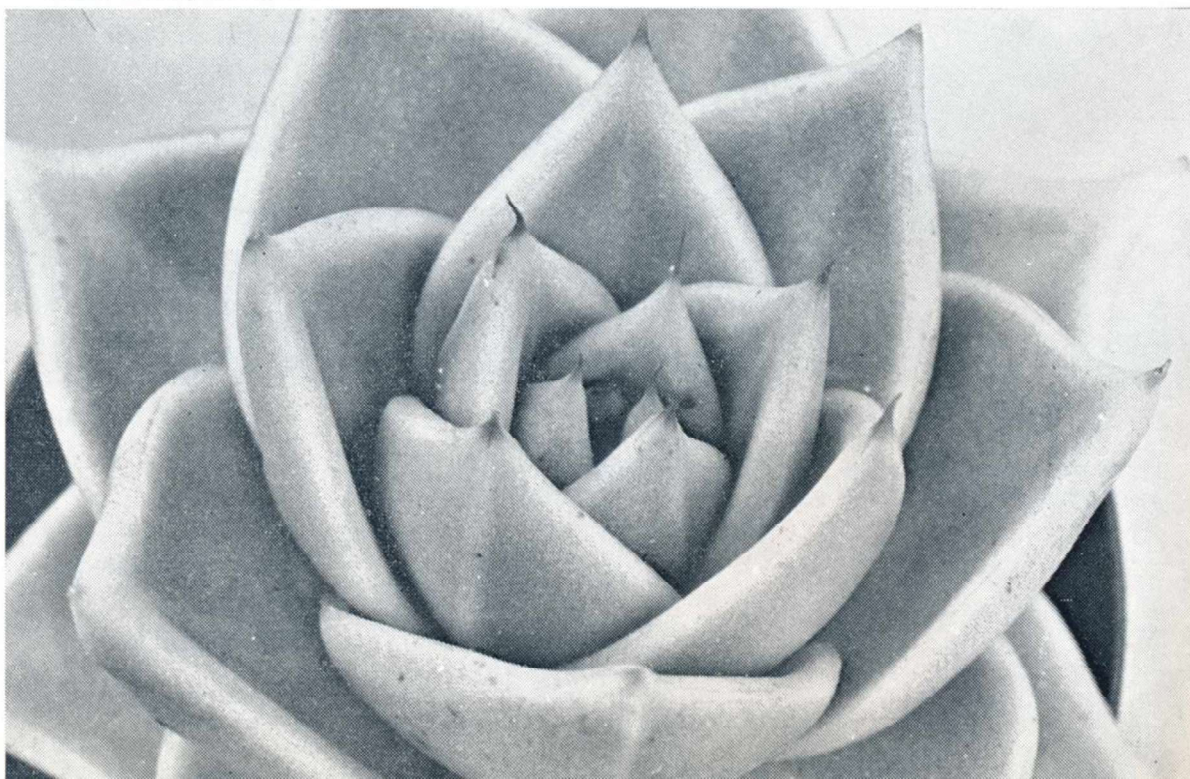
Door Walther werd deze afbeelding als neotype aangewezen, wat betekent dat deze afbeelding **E. agavoides** var. **agavoides** voorstelt.

W. Saunders, die de plant kweekte waarnaar de afbeelding is gemaakt, verkreeg E. agavoides door zaden die geïmporteerd waren uit noordelijk Mexico. De door Baker beschreven plant verschilt duidelijk van de plant die momenteel in Europa algemeen als E. agavoides in cultuur voorkomt. Hierop kom ik later terug; eerst nog iets over de systematische indeling.

Hoewel Lemaire de plant beschreef als Echeveria, werd ze door latere auteurs (o.a. Baker) ondergebracht bij Cotyledon. Rose⁽³⁾ stelde voor E. agavoides en enkele verwante soorten zelfs een nieuw geslacht op: **Urbinia**, gebaseerd op de habitus van de plant en de vorm van de kelk.

Deze verschillen zijn echter zo gering, dat momenteel geen enkele expert

Echeveria agavoides Lem. Plant in collectie v. K. (6805), verzameld door Dr. Reid Moran bij Santa Rosa, Guanajuato, Mexico.

Urbinia als zelfstandig geslacht erkent en de soorten: *Urbinia agavoides*, *purpureum* en *lurida* (syn. *E. tobarensis*), zijn thans weer bij *Echeveria* ondergebracht. Walther⁽⁴⁾ plaatste *E. agavoides* als typeplant in zijn reeks **Urceolatae** of urnbloemigen, planten waarvan de bloemen urn-, cylinder- of kegelvormig zijn. Deze groep is vrij heterogeen en vereist in de toekomst zeker een splitsing, maar dat is voor dit onderwerp van geen belang, zodat we hier niet nader op ingaan.

E. agavoides var. **agavoides**

De originele beschrijving van Lemaire geeft in feite weinig houvast hoe de plant eruit zag die hij beschreef. De beschrijving van Baker⁽²⁾, aangevuld met een duidelijke kleurenplaat waarvan hier een zwart-wit kopie afgebeeld wordt geeft wel een goed beeld van *E. agavoides*, zoals deze omstreeks 1870 in Europa in cultuur was. Opvallend is de compacte rozet met de zeer licht blauwachtig groene, brede, korte bladeren, waarvan de oudere een flauwe, rode bloes aan de randen vertonen. De slechts 4-6 bloemen zijn gerangschikt in een schicht. Saunders, die een goede waarnemer was, merkt terecht op dat *E. agavoides* meer lijkt op een *Haworthia* dan op een *Agave*! Vergelijken we Baker's afbeelding met de hier eveneens afgebeelde plant uit mijn verzameling, ontvangen in 1968 van de Amerikaanse Echeveriakenner Dr. Reid Moran, dan valt direct de frappante overeenkomst tussen beide planten op. Moran's plant werd in het wild verzameld op 2500 m hoogte bij Santa Rosa, Guanajuato, Mexico (R.M. nr. 14735). Door zelfbestuiving gewonnen zaden van deze plant heb ik uitgezaaid en de thans volwassen zaailingen zijn volkomen identiek aan de moederplant en zijn over de belangrijkste Echeveriacollecties in Europa verspreid.

Hier volgt de beschrijving van *E. agavoides* var. *agavoides* volgens Baker: Kaal, stamloos. De vijftien tot twintig bladeren in een dichte rozet, eirond, ca. 4 tot 5 cm lang en ca. 2,5 cm breed in het midden, aan de top versmald tot een stijf, stekelig spitsje; het blad is in het midden ca. 1 cm dik, de bovenzijde enigszins hol, de achterzijde sterk gerond, beide zijden licht blauwachtig groen, duidelijk netvormig bezet met papillen, de oudere flauwtjes met een tikje rood aan de randen. Bloemstengel 20-30 cm lang, slank,

Echeveria agavoides var. *corderoyi* Plant in coll. v. K. (5109). Deze plant komt algemeen voor in collecties in Europa als *E. agavoides*.

W.W.S. del Fitch lith.

J. H. Fitch, imp.

Cotyledon agavoides, Baker.

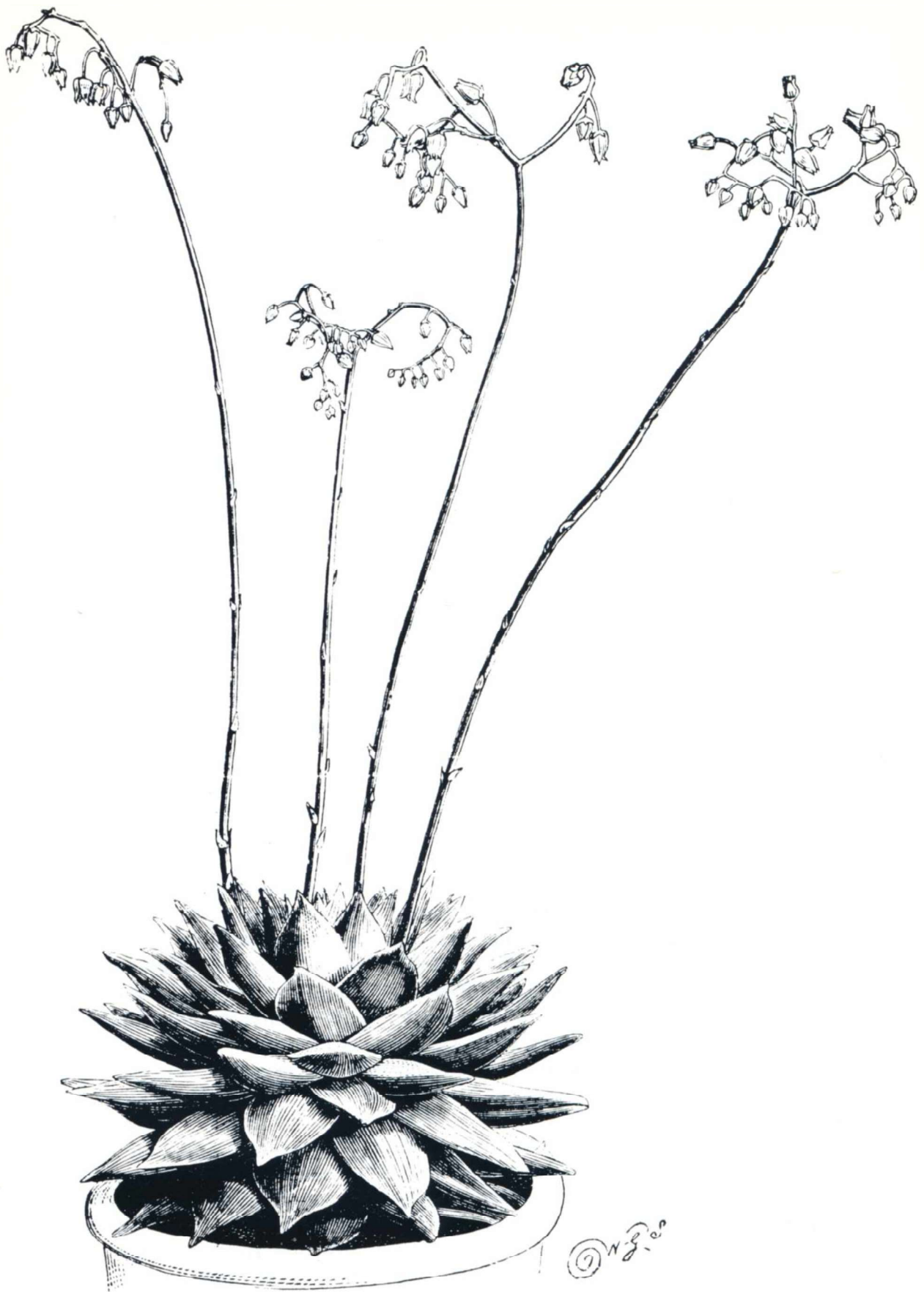

FIG. 56.—COTYLEDON CORDEROYI.

Echeveria agavoides var. *corderoyi* (Baker) von Poelln. Reproductie van *Gardeners Chronicle*, new series, Vol. 19, 373, fig. 56, 1883. Deze tekening werd gemaakt naar de originele foto van de plant, afkomstig van de heer Corderoy.

← *Echeveria agavoides* Lem. Reproductie van *Saunders Refugium Botanicum* Vol. 1, plaat 67, 1869. Deze afbeelding is door Walther aangewezen als neotype voor de soort.

met slechts enkele kleine schutblaadjes. Bloemen 4-6 in een losse schicht. De schutbladen zijn lijnvormig, zeer klein. De bloemsteeltjes zijn 1,5-2 cm lang. Kelk ca. 3 mm lang, de slippen driehoekig, gelijkvormig, opstijgend. Bloemkroon oranje, 13-16 mm lang, nauwelijks vijfhoekig. Een zeer duidelijk te onderscheiden soort. J. G. B. (Baker).

W. Saunders⁽²⁾ tekent hier nog bij aan:

„Dit is een (andere) soort, tot nu toe zeldzaam in verzamelingen en moeilijk te vermeerderen, behalve door zaden. De plant verlangt dezelfde behandeling als de vorige en lijkt zeer veel op een Aloe van de groep Haworthia, ondanks dat hij is vergeleken met een Agave, vanwaar zijn naam. Ik heb de plant gekweekt van zaden, afkomstig uit noordelijk Mexico, mij geschonken door de heer H. Moberly. Ik ben ook dank verschuldigd aan de koninklijke tuinen bij Kew voor een exemplaar van deze interessante soort.”

Synoniem met *E. agavoides* zijn nog de volgende namen: ***E. yuccoides*** hort. ex Morren⁽⁵⁾, een plant waarvan geen beschrijving bekend is (een nomen nudum dus). ***E. obscura*** (Rose) v. Poellnitz (syn. *Urbinia obscura*) ⁽³⁾, een naam gegeven aan een plant met een abnormaal aantal tamelijk grote, lagere schutbladen aan de bloemstengel. Volgens Walther was de bloemstengel het volgend jaar weer normaal.

E. agavoides* var. *corderoyi

In 1874 beschrijft Baker⁽⁶⁾ ***Cotyledon*** (*Echeveria*) ***corderoyi***, door Morren⁽⁷⁾ in *Echeveria* geplaatst en door Von Poellnitz⁽⁸⁾ als variëteit van *E. agavoides* beschreven. Baker ontving de plant van Justus Corderoy, een succulentenliefhebber, die in Bewbury bij Didcot (Engeland) woonde. De plant ontving dus zijn naam ter ere van Corderoy, waarmee Baker zo niet persoonlijk toch in ieder geval regelmatig schriftelijk contact had.

Over de oorsprong van de plant was alleen bekend dat Corderoy de plant enige jaren daarvoor uit België had ontvangen. Baker, die reeds meer dan 40 soorten die hij tot het ondergeslacht *Echeveria* rekende, had beschreven, zag voldoende verschillen met *E. agavoides* om „*corderoyi*” als aparte soort te beschrijven. Wel zag hij uiteraard de nauwe verwantschap met *E. agavoides*. De var. *corderoyi* heeft een veel groter aantal bladeren; grote, volwassen exemplaren tellen er wel 60-70, die veel smaller en tamelijk vlak zijn. Het meest opvallend is echter het verschil in bloeiwijze die bij de var. drie-voudig vertakt is en kleinere bloemen heeft dan de soort. In 1883, 9 jaar later dus, komt Baker⁽⁹⁾ nog eenmaal op de plant terug bij een afbeelding, gemaakt van een foto die hij ontvangen had van Corderoy. Hij vermeldt nogmaals dat de herkomst onbekend is gebleven. Niet één plant die in de laatste tijd uit Mexico of de zuidelijke Verenigde Staten geïmporteerd was, leek op de plant van zijn beschrijving. Daarna lijkt het dat „*Corderoyi*” van de aardbodem is weggevaagd. Alle latere publicaties over deze plant duiden erop dat de auteurs de plant niet uit het in cultuur aanwezige materiaal herkenden. Morren⁽⁷⁾ wisselde alleen de geslachtsnaam *Cotyledon* voor die van *Echeveria* om. Berger⁽¹⁰⁾ plaatst de plant in zijn sectie *Urbinia* van het geslacht *Echeveria*, maar niet direct achter *agavoides*, zoals men zou verwachten van iemand die de plant goed kent.

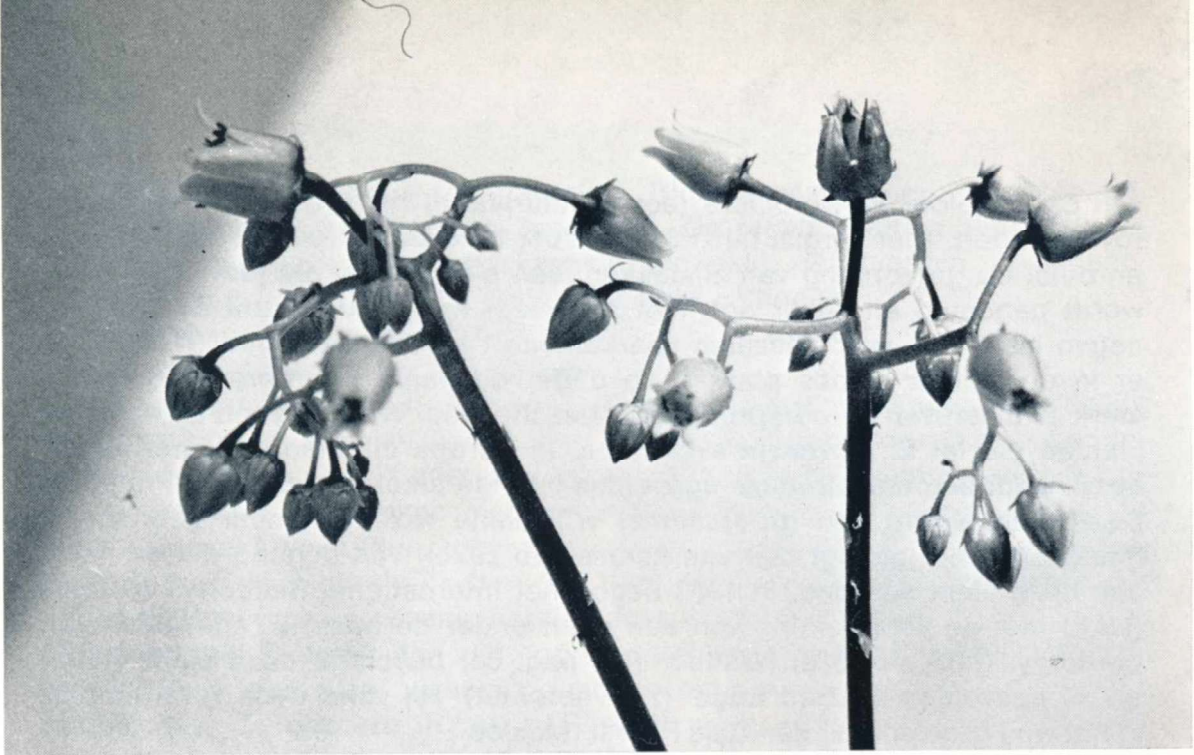
Von Poellnitz⁽⁸⁾ vermeldt de plant als *E. agavoides* var. *corderoyi*, maar baseerde dit waarschijnlijk meer op een herbariumexemplaar door Palmer in 1902 verzameld in zuidoost San Luis Potosi (Palmer 499). Zelfs Walther⁽⁴⁾ kent de plant niet, daar hij schrijft (l.c. pag. 96) . . . the imperfectly known *E. agavoides* var. *corderoyi* . . . Hij veronderstelt dat de door hem beschre-

ven *E. agavoides* var. *prolifera* (een cultuurplant!) het dichtst de var. *corderoyi* benadert. Hier vergist hij zich. *Prolifera* betekent „kroostvoortbrengend” en duidt op de vorming van zijstekken, een eigenschap die niet door Baker wordt genoemd en zeker ook niet aanwezig was, anders zou de plant na negen jaar niet „nog zeldzaam voorkomend” worden genoemd. Wel duiken er in de cultuur steeds planten op onder de naam „Corderoyi”, die vaak sterk afwijken van de oorspronkelijke beschrijving. Walther vond de naam bij planten die tot *E. parrasensis* behoren. In Europa circuleert al jaren onder deze naam een monstrueuze *agavoides*-hybride afkomstig uit Zuid-Frankrijk. Deze plant vormt een groot aantal vrij kleine rozetten, maar geen groot hoofdrozet. Het getuigt niet van kennis van zaken van degene die de naam aan deze plant verbond. In 1960 begon het International Succulent Institute (I.S.I.) met de verspreiding van een plant onder de naam *E. agavoides* var. *corderoyi* (I.S.I. no. 322). Walther (l.c. pag. 84) beschrijft deze plant echter als *E. agavoides* cv „Red Edge” (zie voorplaat). Hij vond deze vorm in 1937 in het wild groeiend bij San Luis Potosi (Mexico).

„Red Edge” vormt grote rozetten met bladeren die aan de rand een scherp afgetekende rode rand bezitten. Oudere planten vormen gemakkelijk zijstekken. Bloemen heb ik helaas nog niet gezien. Waarom Walther deze in het wild voorkomende plant als een „cultivar” beschrijft terwijl hij cultuurplanten van onbekende herkomst als variëteit en soms zelfs als soort (o.a. de hybride *gilva*) beschrijft is een raadsel. Naast de reeds genoemde var. *prolifera* (waarvan ik sterk vermoed dat deze tot het „gilva-complex”⁽¹¹⁾ behoort, beschreef Walther ook nog een var. *multifida*. Deze variëteit ken ik niet van authentiek materiaal. Volgens de beschrijving is het een meestal solitair groeiende plant met sterk gekleurde bladranden en een vijfvoudig vertakte bloeiwijze.

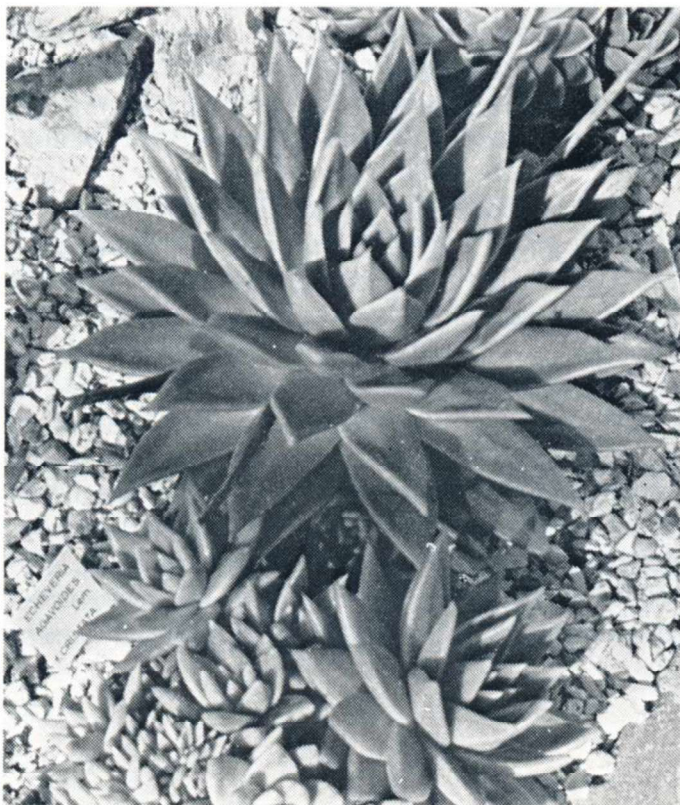
Na deze uitweiding over de variatie in *E. agavoides* keer ik weer terug naar de var. *corderoyi*. Bij welke plant hoort deze naam? Naar mijn mening bij de enige kloon van *E. agavoides* die over geheel Europa algemeen verspreid is en al vele tientallen jaren als de „soort” wordt beschouwd. Deze plant beantwoordt het meest aan de beschrijving en afbeelding van Baker. Dat niemand van de latere onderzoekers van het geslacht *Echeveria* zich dat gerealiseerd heeft, is een gevolg van het feit dat wij slechts die éne kloon kenden. Dank zij het feit dat ik nieuw vergelijkingsmateriaal kreeg kon ik de ware identiteit van deze plant vaststellen. Rijst de vraag waarom bleef deze variëteit in de cultuur gehandhaafd, terwijl alle andere klonen die, om het wat ruim te nemen, tussen 1860 en 1890 in Europa werden ingevoerd of gezaaid zijn verdwenen.

Baker sprak negen jaar na de eerste beschrijving nog van een zeldzame plant. Dit duidt erop dat de plant moeilijk vegetatief was te vermeerderen. Mijn oudste plant vormde in 1975 voor het eerst na 25 jaar een stek. Uit eigen ervaring weet ik dat de plant gemakkelijk door zaad kan worden vermeerderd, maar dit wordt door beroepskwekers nauwelijks toegepast. Er moet dus een andere oorzaak zijn waarom deze variëteit zich niet alleen heeft kunnen handhaven, maar bovendien vrij algemeen voorkomt. De oplossing is vrij simpel. Er is van deze plant een cristaatvorm in cultuur, die reeds in 1929⁽¹²⁾ werd afgebeeld. Het is een bekende eigenschap dat cristaatvormen atavistische neigingen hebben d.w.z. de cristaatvorm lost zichzelf op in een groot aantal normale rozetjes. Deze kunnen dus voor vermeerdering dienen en werden daarvoor dan ook gebruikt. De klonen die geen of zelden stekken vormden en die ook geen cristaatvorm hadden zijn langzaam maar

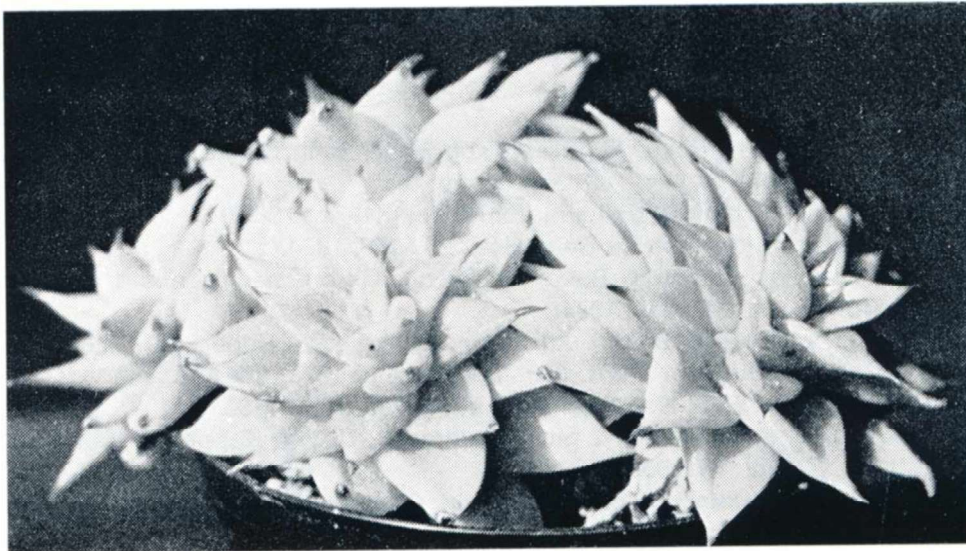

Bloeiwijze van *E. agavoides* var. *corderoyi*

zeker in de cultuur uitgestorven. Ik acht het niet uitgesloten dat Corderoy's plant reeds een normale stek was van een cristaatvorm waarvan de nakomelingen tegelijkertijd over geheel Europa als *E. agavoides* werden verspreid. Dit zou tevens een aannemelijke verklaring zijn voor het feit dat geen der experts deze plant in verband bracht met de var. *corderoyi*, zoals Baker deze als *Cotyledon corderoyi* beschreef en waarvan hier de vertaling volgt: Kaal, stamloos. Bladeren 60-70 in een dichte rozet, ca. 20 cm in doorsnee en ca. 10 cm hoog, eivormig, ca. 6,5 cm lang, ca. 3,5 cm breed in het midden, ca. 1 cm dik, tamelijk vlak in de bovenste helft van de bovenzijde, gerond aan de achterzijde, eindigend in een stevige lancetvormige spits, beide zijden een zeer licht witachtig-groen, glad en tamelijk glimmend. Bloemstengels 3-4 per rozet, het deel beneden de bloeiwijze tot ca. 45 cm lang, rolrond, met slechts een paar kleine schutbladen; bloeiwijze middelpuntvliedend, drievoudig vertakt, met 15-20 bloemen aan lange rode, gebogen zijassen; schutbladen klein, lancetvormig; bloemsteeltjes ca. 1,5 cm lang, lichtrood; kelk

Echeveria agavoides var. *corderoyi* met op de voorgrond de cristaatvorm waaraan zich enkele normale stekken hebben ontwikkeld. Foto gemaakt in de „Reference Collection” te Ashington, Engeland.

Monstrueuze (profilerende) agavoides-hybride afkomstig uit Zuid-Frankrijk (coll. v. K. no. 6309), foutief verspreid als de var. *corderoyi*.

radvormig, 6 mm breed, met lancetvormige tot aan bloemsteel diep ingesneden slippes; bloemkroon urnvormig, 1 cm lang, lichtrood aan de basis, geel naar boven; de lancetvormige slippes zijn driemaal zo lang als de klokvormige buis.

Tenslotte nog enkele opmerkingen over de afbeeldingen van *E. agavoides* en de var. *corderoyi* in de literatuur, voor zover ze hier niet zijn gereproduceerd. In *Flore des Serres* 19: afb. 2003, 1873 is een kleurenafbeelding van *E. agavoides*; in *Gard. Mag.* 1873, p. 237 is eveneens een afbeelding, die door Morren is gereproduceerd in *La Belgique Horticole* 24:156, fig. 4, 1874. Beide afbeeldingen geven een plant weer die wat sterker bebladerd is dan die van Baker's afbeelding, maar in bladvorm wel meer overeenkomt met Baker's *agavoides* dan met *corderoyi*. De cristaatvorm van de var. *corderoyi* is afgebeeld in *Succulenta* 1960, pag. 103 als *E. agavoides* „*Cristata*”. *E. agavoides* var. *corderoyi* is afgebeeld in Jacobsen, *Lexicon of succulent plants*, plaat 57(2), onder de naam *E. agavoides* var. *agavoides*.

English summary

Discussed is the variability in *Echeveria agavoides* Lem. and the mysterious and long overlooked *Cotyledon corderoyi* Baker, at present known in the literature as *E. agavoides* var. *corderoyi* (Baker) von Poellnitz. Since Baker's days this variety has apparently got lost in cultivation and none of the experts in *Echeveria* after Baker give an impression that they know this plant from living material.

Some plants in cultivation are identified wrong and distributed under the name „*corderoyi*”, like *E. agavoides* cv „Red Edge” (I.S.I. no. 322), a hybrid of unknown origin (my coll. no. 6309) and a plant according to Walther belonging to *E. parrasensis*.

I claim to have rediscovered this variety and identified the clone generally in cultivation in Europe as *E. agavoides*, as the variety *corderoyi*. I base my opinion on Baker's description and figure as mentioned and reproduced above. I consider the crested form of this variety, which very often returns to the normal form, responsible for the general appearance in cultivation (in Europe) of the variety *corderoyi*.

Literatuur:

1. *E. agavoides* Lemaire, Ill. Hort. 10 : misc. 78, 1863.
2. *Cotyledon agavoides* Baker, in Saunders Refugium Botanicum 1 : no. 25, pl. 67, 1869.
3. *Urbinia agavoides* (Lem.) Rose, in Britton and Rose, Bull. N.Y. Bot. Gard. 3 : 12, 1903. *U. obscura* loc. cit.
4. Series 2, *Urceolatae* Walther, *Echeveria* (handboek), 1972 : 79-127.
5. *E. yuccoides* hort. ex Morren in La Belg. Hort. 24 : 168, 1874.
6. *Cotyledon (Echeveria) corderoyi* Baker in Gardn. Chron. new series 1 : deel 2,
7. *E. corderoyi* Morren, l.c. 24 : 159, 1874.
8. *E. agavoides* var. *corderoyi* (Baker) von Poellnitz in Fedde Repert. 39 : 258, 1936.
9. *Cotyledon corderoyi* Baker in Gard. Chr. new ser. 19 : 373, fig. 56, 1883.
10. *E. corderoyi*. Berger in Engl. Nat. Pflanzenf. ed. 2, 18a : 476, 1930.
11. Some observations on *Echeveria x gilva* Walther. J. C. van Keppel in Nat. Cact. and Succ. Journ. 23 : 12, 13, 1968.
12. *E. agavoides* forma *cristata* in Monatschr. Kakt. Ges. 1 : 226, 1929.

Jonkerlaan 14, Wassenaar.

Foto's: Van Keppel en Noltee

Van maand tot maand

TH. NEUTELINGS

Om even in de herinnering terug te roepen: vanwege de gepasseerde winter hadden alle *Hylocereus*-onderstammen die ik in de kas had en dat waren er overigens niet veel, het begeven. Ondanks het feit dat de temperatuur in mijn muurkas niet beneden de 0° C was geraakt. Ik veronderstelde toen dat een temperatuur van 8° C en iets lager al rampzalig voor deze soort is. Wat heb ik toen allemaal intussen ondernomen? Wel, de bruin-papperig geworden *Hylocereus*-onderstammen werden direct zorgvuldig van de enten verwijderd. Immers, het is niet denkbeeldig dat het verrottingsproces op de ent zelf zou kunnen overgaan. De enten zelf laat ik, na de onderkant ervan grondig van alle resten schoongemaakt te hebben, enige weken lang op een droge, koele plek tot rust komen. Zodra de wonden goed geheeld zijn, stop ik ze in een tamelijk ruim plastic doosje, na op de bodem wat vochtige, zanderige aarde aangebracht te hebben. Door het daarop geplaatste deksel ontstaat er een wat broeierig, vochtig sfeertje, hetgeen de beworteling spoediger op gang zet. Wel moet men in de gaten houden of er aan de onderkant van de ex-enten geen schimmel of rot gaat optreden.

Maar, en dat is het eigenlijke uitgangspunt van dit verhaal, wat doe ik nu met die onderstamloze enten die aldus geleidelijk aan hun gewisse ondergang tegemoet zouden gaan? Hiermede doel ik speciaal op de chlorofylarme of chlorofylloze, dan wel moeilijk wortels vormende exemplaren. Gewoon opnieuw enten. Als onderstamsoorten bezig ik daarvoor gewoonlijk ***Eriocereus jusbertii***, ***Trichocereus macrogonus***, ***T. spachianus*** en ***T. pachanoi***, waarmee ik uit de aard der zaak voorts goede „winterervaringen” heb. Echter de meeste opnieuw te enten cactussen zijn prachtig bolvormig en het zou zonde zijn de onderkant ervan rechtlijnig af te snijden, hetgeen een veel minder esthetisch resultaat met zich meebrengt.

In figuur 1 heb ik getracht dit duidelijk te schetsen: de bolvorm van onderen kan worden gehandhaafd, mits wij deze onderkant rondom de centrale as puntvormig insnijden zoals in deze figuur volgens de lijnen II is aangeduid. Dat insnijden overigens doen wij met een roestvrij, scherp en puntvormig